

GYÖNGYHALÁSZOK (III.)

JUHÁSZ ERZSÉBET

Déli verőfényben

Emlékszel még, Ibi, arra az utolsó közös családi nyaralásra Banja Koviljačán? S a *Hotel Paradiso*-ra, ahol laktunk! A Paradajszra, ahogy emlegettük éveken át. Hányszor megkérdezte tőlünk Kukctin Rózsi, aki akkoriban a virágoskertünket gondozta: *hát hogy volt ott a Paradajszban?* Valóságos paradicsom, aranyos Rózsi néni, valóságos paradicsom — válaszolta apa mindannyiszor készségesen és huncutul. Kukctin Rózsi *kincsesdobozából* került elő egy régi fényképünk, sok-sok évvel azután, hogy már nem a virágoskertünket gondozta, hanem a nagybeteg Neorcscics nagymamát — aki ez idő tájt éppolyan volt már, akár egy bosszús öreg krizantém, otffelejttetvén a novemberi kertben, igen, akár egy bosszús öreg krizantém, nyirkos őszi ködökbe burkolózva, erősen sejdítvén már, hogy soha fel nem hajnalodhatik az a nap, amikor majd e sűrű ködök, akár az eszméletretetés, fölszállanak a világnak arról a mind végérvényesebb elrendezettségéről, amelyre, mint végtelen függöny, ráereszkedtek immár —, hát ez idő tájt, Neorcscics nagymama jobbára eszméletlen, nagybeteg testét ápolgatván került elő Kukctin Rózsi csekély számú emléktárgyát: fényképeket, néhány képeslapot, imakönyvét, apró szalagocskákat és egy érntetlen pudriét tartalmazó *kincsesdobozból* egy régesregi fényképünk. Ott ülünk a *Hotel Paradiso* hatalmas teraszán: annyi esti valcer, polka, tangó helyszínén, csak épp déli verőfényben. Kis formátumú *amateur* fölvétel. A legnagyobb rajta a homlokzaton olvasható *Hotel Paradiso*.

Szépen összejött a család, nem vitás. Még Neorcscics nagyapa egyik unokaöccse is ott volt, aki azóta réges-rég túl a messzi tengereken. Gyuzsi bácsi. *Lám, a Gyula! Itt még velünk volt, szegény* — sóhajtott fel olykor Neorcscics nagymama, midőn e nyaralás fölvételei előkerültek, mint a *régi szép idők* kézzelfogható, ám a mi szemünkben valahogy egyre jobban érvényüket veszítő dokumentumai. Egyre inkább úgy voltunk mi ezekkel a fölvételekkel, mintha Neorcscics nagymama iránti kegyeletből

kényszerülnénk arra, hogy elhiggyük: valóban mi magunk látszunk ott ama bizonyos teraszon, pedig hát akárha odahamisítottak volna bennünket csupán. *Lám, a Gyula! Itt még velünk volt, szegény.* Mi meg: istenem, mekkora csapás is *szegénynek*, hogy már nincs velünk. Mintha bárki, aki nincs *velünk*, kizárólag csak szegény Gyula, vagy szegény akármimásegység lehetne csupán. Pedig lehet, te *szegény* Ibi, hogy *szegény* Neorcsics nagymamának igaza is volt, *szegény* apa, *szegény* anya, *szegény* Neorcsics nagyapa is oly *szegény* már mióta, s mi *szegények*, valamennyien oly *szegények* vagyunk.

Igen, Gyula ekkor még velünk volt, s Neorcsics nagymama igen sokszor felidézte visszaemlékezései során (a későbbiekben már *szegény*) Gyula néhai kifakadását: *Ilyen légyszarnyi nagyságban akartok ti engem elraktározni az örökkévalóság számára?* Tehát ott ülünk a *Hotel Paradiso* hatalmas teraszán, déli verőfényben, és egytűlen egyik légyszarnyi nagyságban. Ott mi, immáron egytűlen egyik *szegények*: Gyula bácsi és ifjú menyasszonya: Kőnig Bözsike, anya, apa, Neorcsics nagymama és Milk-lós, mi ketten, rajtunk kívül pedig Kőnig Bözsike rokonai, Kőnig patikusék: Kőnig Karcsi feleségével, Zoricával és kislányukkal, akit mindenki természetesen csak Icukának szólított, de mi el nem mulasztottuk volna teljes nevén, tehát Kőnig Icukának szólítani. Igaz, megfedettetésünk után már kizárólag egymás között, de ilyenkor aztán elmaradhatatlanul. Kőnig Icuka! Kőnig Icuka! — ez már túl sok volt. Ezt kiállni nevetés nélkül! A mind hosszabbra nyújtandó esti ébrenmaradhatóság érdekében emberfeletti méreteket öltött illedelmességünk ide vagy oda, ez már túl sok volt. Egy Kőnig, aki Icuka, s egy Icuka, aki Kőnig! Ebédnél hányszor elég volt csak egymásra néznünk, s zsebkendőnket villámgyorsan a szánkba gyömöszölve már siklottunk is az asztal alá, a szó szoros értelmében fuldokolva a nevetéstől. Kőnig Icuka! Mint amikor valaki váratlanul megcsúszik a jégen, s azok az ütődötten magabiztos hadonászások, mielőtt elterülne végre.

El kell mondjam neked, Ibi, hogy régóta nincs az a történet vagy fénykép, ami annyira fel tudná idézni bennem annak a Banja Koviljača-i nyaralásnak az emlékét, mint (Kőnig) Icukának egy félreértésből (félrehallásból) költött szava. Az *Attován*. Emlékszel, esténként a felnőttek néhány parádés valcer után mindig sürgősen szobáinkba parancsoltak bennünket, mi azonban idejekorán gondoskodván további szórakozásunkról, rendre megbeszéltük az ismerős családok gyerekeivel, hogy melyikünknek lesz megtartható az az esti titkos összejövetel. Mondani kellett a szoba számát, 25 például, vagy 62, s rögtön utána: add tovább, mert számár maradsz. Egyszer elakadt a titkos posta, s majdnem fuccsba ment a találka. Kiderült, hogy (Kőnig) Icuka nem tudta tovább adni az üzenetet, nem értette, mi az, hogy *attován*, s nem merete kimondani. Mindannyian rátamadtunk ügyetlensége miatt, s ő szótlánul

fölkelt helyéről (pedig már oly szépen befészkelte magát éppen), mégis, zokszó nélkül fölkelt: kicsi lány, furán felnőttes, konokul rosszkedvű arccal. Lassan kifordult az ajtón, és ugyancsak kevéssé gyerekes lassúsággal megindult a hotel végtelennek tetsző folyosóján, az épp csak pisálkoló oldalfényben. Hova mész most, te mafla! — támadt rá valaki közülünk. Visszanézett azzal a furán felnőttes arcával az a csöppnyi lány. *Attovánba* — válaszolta egyszerűen, mint aki pontosan tudja, nincs más megoldása, s csorogtak a könnyei végig a rezdületlen kis arcán.

Hát, meg kell hagyni, jól kiirendetlenkedtük magunkat ezen a nyaraláson — foglalta össze utólag nemegyszer a *lényeg* Gyuszi. Arca azonban alighanem sokkal inkább megkönnyebbülésről, mint elégedettségről árulkodhatott. Nyilván egy mulkot sem érthettünk mi akkor abból, hogyan rendetlenkedhették ki magukat a felnőttek. Mi csak valamiféle szakadatlan, csillapíthatatlan zűrzavart észleltünk az egészből. Kiadós ajtócsapkodásokat, elképesztően hosszúra nyúló *rituáléit* az öltözködéseknek, aztán olykor-olykor szélesebb vetkőzéseket, kapkodó átöltözködéseket. Lakosztályunk többnyire nem is hasonlított másra, mint valami eszevesztettül szétcincált ruhatárra, ahol épp csak annyi talpalatnyi hely maradt — akár valamely eldugott ösvény az erdő sűrűjében —, amely járhatóvá teszi a legfontosabb gócpontokhoz vezető utakat: a bejáratú ajtótól a tükörig, a fürdőszobától az ágyig. Észleltünk még gyakori türelmenlen sürgetéseket és könyörgéssé fajuló unszolásokat. Egyszóval azt, hogy valahol, valamiben mindig fennakadás támadt.

Itthon aztán hetek, hónapok múltán, úgy látszott, végül is elrendeződtek a dolgok. *Hát meg kell hagyni, jól kiirendetlenkedtük magunkat ezen a nyaraláson.* Minthogy hónapokon át úgy tűnt, szinte csakis azért járt össze a társaság, hogy a nyaralás *felejthetetlen* élményeit újra meg újra fölevenítse. *És amikor a nyárson sült bárányt ettük a Drina partján, s egyszeriben, derült égből a mennykőcsapás, majdhogynem szó szerint — az a fergeteges eső! Na, és az a kutyául karcos sligowytz ott Loznicán! Aztán a három fiáker, ahogy megindult velünk hazafelé... hej, de! csil-lagok csil-lagok szé-pen ragyog-jatok...* Sokáig úgy tűnt, hogy ezek az élmények az idők folyamán a sűrű fölelmegetéstől egyre simábbra csiszolódtak, hogy végül is valóságos klasszikus szoborcsoporttá formálódva szép lassacskán szem elől tévesztődjenek; észrevétlenül behátrálva a szeszélyes emlékezet valamely távoli zugába.

Az azóta eltelt sok-sok év folyamán azonban, anélkül, hogy észrevehető lett volna, anélkül, hogy különösebben figyeltünk volna, ha olykor-olykor szóba került még az az utolsó közös családi nyaralás ott Banja Koviljačán, ki mondhatná meg, hogyan, mikor vagy mióta is, de egyszeriben csak azon kaptuk rajta magunkat, hogy tudjuk: ha Miklós maradni akart volna még a *Paradiso* teraszán, Neorcscics nagymama —

mérget lehet venni rá — egyik pillanatról a másikra holtfáradtnak nyilvánította magát. Vagy, ha apa König Bözsikével valcerozott épp, sőt épp hogy nem is túl ritkán, Gyuszinak egyszeriben sürgősen sétálni lett volna kedve. Tudtuk, hogy anya az egész nyaralás idején elképesztőbbnél elképesztőbb című regényeket olvasott, s olvasásának *kényszerű* szüneteiben (reggeli, ebéd, vacsora, tánc s egynémely *elkerülhetetlen* kirándulás) oly szembeötölően tájékozatlan volt az épp érvényben lévő *menetrenddel* kapcsolatban, hogy nemegyszer már-már kisiklatta az egész *szerelvényt*, amelyre a többiek, ki előbb, ki később, ki repesve, ki fanyalogva, de mégiscsak rendre mindnyájan idejében felkapaszzkodtak. Tudomásunk volt arról is, hogy Zoricában *egy operaénekesnő veszett el*, ahogy König Karcsi többszörösen szóvá tette, s mindannyiszor olyan hangsúllyal, mint-ha először mondaná: az újdonság erejének lehengerlő hatását várván a társaságtól. Zorica viszont szemlátomást nem hitt egy ilyen *kicsínységek-be belevesző, örökösen méricskélő patikus-lény* szavahihetőségében. Mint-hogy férje véleményével éles ellentétben úgy volt vele, hogy mindaz, ami létezik, teljességgel mérhetetlen, tehát egyszerűen kiszámíthatatlan.

Csak ne énekelne örökkön-örökké! — fakadhatott ki apa, olykor, kissé rezignáltan. Mint-hogy Gyuszi egyre gyakoribb sétálhatnékjaiból kifolyólag König Bözsike, akarta, nem akarta, ugyancsak sétálni (kényszerült) völegényével, Zorica viszont szépreményű úriasszonyágának teljes pompájában továbbra is ott maradt a *Hotel Paradiso* teraszán, ám lelke mélyén — örökös, hol hallkább, hol hangosabb dudolásai közepette is — egyre lehangoltabbá vált ama *tipikus patikus-lény*, a tulajdon férje oldalán, s apa, talán, hogy megmentse a végső lehangolódástól, vagy csupán attól való félelmében, hogy ez a lehangolódás a hallására is áterjedhet, s valamely hirtelen beálló döbbszent csöndben Zorica *szegény*, mindenki füle hallatára tévelyeg majd a fals hangok, hamis dallamok kiúttalan labirintusában; bizonytalan indítékokból tehát, egyre gyakrabban vitte táncba Zoricát. Zorica *toilette*-jeiben, estélyi ruháiról nem is beszélve, mindig volt valami teátrális. Az is lehet, hogy sűrű, szinte szakadatlan dalrafakadásai sugalmazták csupán ezt az érzetet, de tény, hogy amikor apa valamely addig még nem látott öltözékében megpillantotta, óhatatlanul az a képtelenség villant át az agyán, hogy *ez a nő* oda van festve: a székre, a fürdőmedence lépcsőjére, a fiákerre, egyszóval az égadta világon mindenhová, ahol csak megpillantható volt. Végül aztán *tán mégis inkább, ha oda lenne festve valahová, akárhová, még ha énekelne is!* Merthogy König Bözsike lassacskán már a jóházból való úrléanyság alapvető szabályait is durván megtiporva, sőt, magával hozott egyetlen olvasmányát (Ámor és Hymen. Jegyesek és fiatal házások bibliája. Írta: dr. Nádás Mihály) tükön dirib-darabokra szaggatva, úgy indult el Gyuszival sétálni, akárha egyenest a veszthelyere vinnék.

A sokasodó, s egymástól mind erőteljesebben különböző indulatok eme pergőtüzétől alighanem egyedül anya maradt távol. Magától értetődően.

Hisz nem sokkal azután, hogy megénkeztünk, anya máris: neki a nagyvilágnak! *Ah, utazni oly gyönyörű, fokozhatatlanul poétikus konfliktusokon, aranyos batáron, postakocsin, avagy a keleti expressz modern fülkékjében . . . Ah, utazni oly gyönyörű, ha Vele utazunk, mindenütt oly szép az élet, ha Ő velünk van. Élni valahol messze, elhagyottan, a sűrű óceán kicsinyke szigetén, csupa végtelen víz ölelkezik össze a kéklő éggel, hullámok szaladnak fel a homokos partra, és csobogva kúsznak vissza, paradicsommadár hintázik az ágon, melyet buja indák szerelmesen karolnak át, és alkonyatkor összebújva nézi a két szerelmes, mint bukik a vörös izzó nap a tenger fakó vizében. Örökké mellette lenni, felcsókolni könnyét és bűját, csókkal illetni a szalagot, mely hajában volt, a rózsát, mely kebelén szendergett, elmerengni kis lábnyomokon, melyeket sétakor a kert fűvényében hagyott, éjjel gitárt pöngetni ablaka alatt, mint középkori trubadúr, és puha, kéklő hóba feküdni hideg téli regelen holtan, megfagyottan, átszűrt szívvel, vörös vérrózsák között . . .*

Ah, utazni oly gyönyörű, ha Vele utazunk.

Azt hiszem, Ibi, hogy mi valamennyien: légszarnyi nagyságban megörökített szegények — óhatatlanul is elraktározatván immár az örökévalóság számára — ahogy Gyuszi emlegette egykoron —, hogy mi *Attovánban* voltunk már akkor is, ott is: Banja Koviljačán. Illetőleg egyesek közülünk már javában útban felé, mások épp akkor vághattak neki, mint Icuca, az a csöppnyi lány, a felnőttesen konokul rosszkedvű arcával, a *Hotel Paradiso* végtelennek tetsző folyosóján. De aki akkor legesleginkább otthon volt ott *Attovánban* — tehát immár lassacskán távozóban is — az mindannyiunk közül elsősorban Miklós lehetett.

Vajon fel tudod-e idézni, Ibi, annyi év után, Neorcics nagymama haragját ott, Banja Koviljačán. Azt a sem előző, sem pedig az utána következő tengernyi fölháborodásához még csak nem is hasonlítható haragot, amely szitkok és átkok mindent elsőprő zuhatagaként áradt belőle, illetőleg olykor csak némán fortyogott benne, hogy aztán az alkalmas pillanatban, akár ama bibliai özönvíz, mindent és mindenkit eláraszson. *Magamon kívül vagyok! Magamon kívül, teljesen! Hogy ezt kell megélnem! Átkozott, vén bolond. Ő, épp ő merészeli megtenni ezt velem! Ezt a szégyent, uramisten! Ez a pojáca, ez, akitől az ember elsírja magát, ha ránéz! Még ő az, aki itt parádézik nekem azzal az elmeháborodott kakaduvall! Nem süll ki a szeme! Mire hasonlítunk, úristen, mire hasonlítunk! Mindenki a maga módján szerteszét szóródott kottafej lett volna csupán, Neorcics nagymama sűrű zuhatagokiban ömlő haragja te-remtette meg a lekottázhatóság vonalrendszerét. Az ő bibliai özönvízhez hasonlítható szitkai adtak formát az egész nyaralás alakatlan zűrzavarának. Az ő haragja által meghatározott vonalrendszeren belül vált leolvashatóvá mindaz, ami ott, Banja Koviljačán történt. Miklós volt a*

felső c: teljességgel beilleszthetetlen lévén a vonalak és vonalközök kinnálta helyek bármelyikébe is. Úgy is mondhatnánk: Miklós teremtette meg lényegében, a maga mindenkit elképesztő viselkedésével az események lekottázhatóságának alapfeltételeként azt a bizonyos vonalrendszert.

Ha merészkedel végre emlékezni rá, Ibi, Neorcsics nagyapa ott Banja Koviljačán összeismerkedett egy szegedi ügyvéd feleségével, bizonyos dr. Lehárné, Szőnyi Emíliaival, aki, minthogy elméje, általunk ismeretlen körülmények folytán, kissé megzavarodott, fürdőhelyről fürdőhelyre utazgatván igyekezett e zavart megszüntetni, vagy tán zavartalanul megőrizni inkább. Emília csak a nappali órákban mutatkozott, ekikor is csak egy-két rövid órácskára. Egy Iduska nevű, aszottságig sovány, de irgalmas tekintetű vénlány társaságában, jobban mondva felügyelete alatt sétálgatott a hotelt körülvevő hatalmas parkban, s vele üdögélt olykor-olykor, mindenkinek és senkinek szóló üdvözült mosolyával ama bizonyos teraszon. Meg kell hagyni, Neorcsics nagyapára valóban nem lehetett ráismerni, ez még nekünk is feltűnt akkor, ha merészkedsz végre emlékezni rá, Ibi. Mintha elvárásolták volna egyik pillanatról a másikra. Egyszerien nem tudott meglenni Emília nélkül. Sem éjnek, sem napnak nem volt olyan szaka, amikor ne Emíliaival lett volna elfoglalva. A vele való valóságos együttlét ideje fölé közeledvén képzetben már a távozás megrendültségét is megannyiszor végigélte, a röpké séták leteltével, a valóság elváláskor képzetben már a következő találkozás fokozhatatlanul sugaras pillanatainál tartott. Képzelt és valóságos együttlétek, képzelt és valóságos közeledések és távolodások megannyi ösvényén közlekedett szüntelenül — milliónyi részecskére osztódva, avagy ellenkezőleg: milliónyira sokszorozódva talán —, akárha csillagtól csillagig egy mákonyos égi fiálkeren. Nem szabad őt zaklatnia, uram, figyelmeztethette Iduska. Dehogyan zaklatom, hogy zaklathatnám én őt, asszonyom, nyugtathatta meg Iduskát Miklós. Méghozzá szemlátomást meggyőzően, minthogy hamarosan kettesben sétálgatták végig a napsütötte délelőttök, avagy vöröfényes délutánok ama rövid egy-két órácskáját, amíg Emília vissza nem vonult lakosztályába. Magam előtt látom őket így együtt: Emília gyönyörű, rezdíthetetlen arcát: akárha az örökkévalóságból libbent volna vissza *kicsinyég*, egyszer és mindenkorra réges-rég megörökített mosolyával. És nagyapát mellette, földöntúli sugárzásban, mint akinek, íme, sikerült isten színe elé kerülnie végre.

Egyedül apa lehetett az, akinek, ha Miklós beszélt nőkről valaha is, egyedül apa lehetett, akinek beszélt. Nekem sohasem is volt szerencsém a nőkkel — motyoghatta ama bizonyos dohányzóasztalkánál üdögélvén, amikor már mindannyian réges-rég messze magunk mögött tudtuk azt az utolsó közös családi nyaralást ott Banya Koviljačán, s a *Hotel Paradiso* is úgy eltűnt már számunkra a föld színéről, mint ébredésünkkel az álom zezugos útvonalai. Az a baj, öreg pajtás, a nőkkel — motyog-

hatta Miklós apának, részegsége könnyed áttűnéseinek valamely röpké szünetében, vagy talán épp áttűnőben, valahol *között* —, az a baj, hogy rögtön megorrontják a bajt. Lennél csak kellemes, sima gördülékeny! — rögvest virágba szökkenne a kis regényes, csupa képtelenségre hajló képzeletűk. De hát el tudnál te engem képzelni, akár kisbölcsős koromig is visszamenőleg engem, Neorcics Miklóst olyanoknak, aki képes lett volna valaha is elitkolni magát a nők előtt? Még Irma előtt sem, legkevesebé előtte. S akkor nincs más hátra, mint évtizedeken át makacsul és nevetségesen ismétlődő hazavezettetésed megalázkodásokkal teljes kálváriája. Akkor már életre szólóan csak *hamis tanú lehetsz saját igaz pörödnél*, érted, öreg pajtás?

Hát igen, Miklós is lassúdan hazakeveredett végül. Lám, mindenki a helyén. Tulajdonképpen oly szépek vagyunk, ahogy most elnézegetem ezt a Kuktin Rózi *kincsesdobozából* ránk maradt *amateur* fölvetelt. Oly élethűek, igazán. Álmomban sem fordulna már meg a fejemben, Ibi, hogy akárha odahamisítottak volna bennünket csupán.